

ПРЕДГОВОР

1. *Сређивањем/истања у Јапану: ђачки, ратнојни ђакови и шведенија*

Историја јапанске славистике релативно је кратка, са изузетком русистике која је настала резултатом практичних потреба за проучавањем Русија и Русије, географски најближих словенских суседа јапанског народа. Тако се стварање траје до краја педесетих, чак средине шездесетих година двадесетог века, како то истиче Шоџи Камура (1915–1986), професор Токијског универзитета и отац модерне јапанске славистике, током којих славистика као самостална дисциплина у Јапану још није, заправо, ни заживела.¹

Отуда је историја проучавања јужнословенских језика још млађа, а њене почетке налазимо тек крајем шездесетих година прошлога века, у делима ученика и следбеника Ш. Кинуре, као што су Шинџо Курокара, почасни професор Универзитета у Токију и Универзитета Хокајдо, и Тсуи-иџи Сато, почасни професор Универзитета у Токију, за које се слободно може рећи да су прва генерација истраживача јужнословенских језика и култура у Јапану. Ипак, пионером на пољу истраживања српскохрватског језика и књижевности, посебно фолклора, сматра се Ш. Курокара, који се са овим словенским језиком приликом пута сусрео током свог студijsког боравка на Универзитету Калифорније у Берклију (1962–1964), те који ће остати упамћен као даровити преводилац Иве Андрића (нпр. *Проза Иве Андрића* [1983]) и других југословенских писаца тога доба, чиње је у културни живот Јапана увео неке нове теме и тиме пробудио интересовање за читав Балкан и посебно Југославију.

---

¹ B. Shoichi Kimura, „The Study of Russian in Japan”, *Slavic Word: A Slavic Supplement to „Word” – Journal of the Linguistic Circle of New York*, no. 1 (1953): 348–353.

Ђ. Саго, по образовању русиста и бугариста, доминантно се бавио развојем књижевних језика код Јужних Словена, нарочито интезивно у оквиру пројекта под називом *Формирање књижевних језика у националним језицима Југославије и међунационални проблем*, који је, заједно са Ш. Куртићаром, водио 1985–1986. године.

Занимање за јужнословенске теме се, међутим, готово напореда развијало и изван поменутог академског круга. Зато на овоме месту не можемо а да се не сетимо Катсу Танаке (1935–2007), који се данас 1962. упutio за Београд, на студије на Филозофском факултету, где ће боравити до 1968, и који је по повратку у Јапан претежно радио као преводилац и приређивач уџбеника и мањих речника српскохрватског језика. Нарочито су значајни његови преводи књига о историји Србије и Југославије, али и класика југословенских књижевности, попут Иве Андрића, Десанке Максимовић и др. Преводилачки занос га је држао до самог краја живота, а његовом врхунцем се сасвим оправдано сматрају преводи *Горског вијенца* (2003) и *Љубе микротокима* (2008), које је довршио заједно са Хирошијем Јамасаквијем. Дело Катсу Танаке одлике несебичном љубављу према Србији и Србима, те које претерано рећи да је управо он утро пут који је Јапану широм отворио врата српског језика и културе, пут којим су ходиле све потоње генерације истраживача.

Иако се бављење јужнословенским језицима и књижевностима углавном ограничавало на план појединаца, ситуацијата, занимање за ове теме показали су и неки афирмисани истраживачи општелингвистичкога профила. Ту, пре свега, мислимо на академца Шира Хаторија (1908–1995), лингвисту светског гласа и оснивача токијског Института за лингвистику, који по лингвистичком образовању није био слависта. Ипак, Ш. Хатори је велико занимање показивао за српскохрватски акценатски систем, који је, полазећи од начела фонолошке теорије коју је сам развијао, поредио са јапанским, што је непосредан резултат периода активног дружења вајре са Романом Јакобсоном, а преко њега потом и са академиком Павлом Ивићем, који је као гостујући предавач на Институту, заједно са супругом Миљком, током 1968. боравио у Јапану.

Српскохрватску акцентологију је у жангу свога интересовања умертно и Такао Камијама, ученик бохемисте и палеослависте Емилија Вина (1932–2002), андословениста и професор Универитета у Осаки. Иако русиста по образовању, након студија славистике и опште лингвистике у Бечу код професора Фрањтишка Вацлава Марета, Т. Камијама се почео бавити српскохрватским акцентима.

Готово истој генерацији слависта припадају и Јуми Накађима, почасна професорка Универитета Хитоцубаша, и Кенџо Миташи, професорка Уни-

верситета у Токију, чијем плодотворном раду и несебичном ангажману у Међународном конгресу слависта Јапанака славистика дугује много.

Јуџи Накаџима, такође издана славистичке школе Е. Тама и прва македонисткиња у Јапану, свој лингвистички занат је усавршила у Новом Саду, код академика Павла и Милке Илић. Зато је у духу Новосадаке школе поставила експериментална истраживања српскохрватске акцентологије, као и теренска истраживања јужнословенских дијалеката, при чему не треба заборавити да су јој у истраживачком фокусу биле и бројне социолингвистичке теме. Како је плодан аутор читавог низа уџбеника српскохрватског језика, својим научним и педагошким радом је потоњим генерацијама у Јапану отворио пут за успешно бављење сербскохрватистиком, и славистиком уопште.

Кенко Митани је данас најзначајнији слависта у Јапану. Докторирала је два пута – најпре у Загребу, на пољу хрватског језика, а потом у Токију код Ш. Курихаре. Свестрано се бави теоријском лингвистиком, социолингвистиком и класичном филологијом на корпусима свих словенских језика, али у њеном научноистраживачком опусу јужнословенске теме ипак заузимају централно место (нпр. аутор је прве граматике хрватског језика у Јапану [1997]). У том светлу треба сагледати и њене преводе најзначајнијих југословенских и постјугословенских писаца, попут Милорада Павића (*Последња љубав у Цариграду* [2009]), Меше Селимовића (*Дервци и сирџи* [2013]) итд., што је, у неку руку, завет Ш. Курихари који до данас испуњава.

Другој генерацији јапанских слависта припадају и истраживачи изван Јапана који су се успешно бавили проучавањем српске књижевности и културе. Ово је била кључна делатност брачног пара Јамасаки, Кајоко и Харошија, који већ годинама уназад раде на Филолошком факултету у Београду. Кајоко Јамасаки, плодна јапанска и српска списатељица истовремено, афирмисала је компаративна истраживања српске и јапанске књижевности (*Јапанска авијардна бојаста у поређењу са српском бојастом* [2004]), а за собом је оставила надахнуте преводе Данила Киша (нпр. *Борисловићу зрелих* [1999]) и *Раме Јаде* [2013]) и др. Хароши Јамасаки, аутор више српско-јапанских речника, остаје упамћен по заједничком подухвату са К. Танаком на преводу *Горски вјештач и Луѓе ланголова*, али и по немалом доприносу бољем познавању српске књижевности у Јапану (нпр. по преводу романа *Кад су цвиљале љинове* [2005], заједно са супругом Кајоко).

Овоме ниту знаменитих слависта друге генерације треба додати и њие Мицуџошија Нумана, професора Университета у Токију и стручњака за словенске књижевности, нарочито за руску и пољску, чијем интересовању није промакла ни српска књижевност, нарочито не њена рецепција у Јапану.

Неке од радова у *Зборнику* потписују представници последње, или најмлађе, генерације јапанских слависта, а то су Ајако Оку и Мотоки Номаџи.

Ajako Ozu, učenika Nobuakira Šibe, stručnjaka za modernu historiju Balkana, i profesorka na Ženskom univerzitetu Kjoritu afirmisala se kao prevodilac i arhivski poznavalac Džosela Kana i Nae Andrija. Poseban odjek u japanskoj kulturnoj i naučnoj javnosti je imala njena knjiga *Džosel Kan: pisac Japancije* (2010), koja predstavlja prvu monografsku studiju u Japanu posvećenu nekom znamenitom srpskom piscu. U poslednje vreme su naročito bila zapazena njena komparativna književna istraživanja, kao i interesovanje za jugoslovensku književnost u dijaspori u svetlu svetских književnih tokova.

Motoki Nomaši, profesor u Slovensko-širozijskom istraživačkom centru Univerziteta Hokaido, inspirisan radovima akademika Milke Nani počeo se baviti slavistikom, a tokom svog boravka u Beogradu, pod mentorstvom akademika Predraga Pipera, u srpskim jezikom u svetlu jezičke tipologije. Centralne teme njegovog rada su tipološka i arealna proučavanja slovenskih, uopšte balkanskih jezika, kao i ona sociolingvistička s posebnim osarptom na manjinske jezike Slovena. Posebno značaje su njegove studije posvećene sintaksi i semantici posesivnosti, a doprinos afirmaciji srbistike u svetu dao je i zbornikom *Srpski jezik u očima Naniša i Zajada: sinkronija, dijakronija i šibotodija* (2015), koji je, zajedno sa Ljudmilom Popoviš, uredio.

Iako se ovdje ne završava spisak japanskih slavista koji su svoja istraživanja vezali za jugoslovenske jezike, književnosti i kulture, razume se da ih ne možemo sve pomenuti, kao i da nije bilo moguće sve njihove najvrednije priloge smestiti u korice jednog zbornika. Ova čimeñica je pred urednike postavila ne sasvim lak zadatak, a oni se tiče izbora najrepresentativnijih radova, kao i opravdan cilj da Zbornik na najbolja moguća načini pokaže sve razvoje faze japanske srbokroatistike i srbistike, kao i njene najvrednije rezultate. Vođen ovom idejom, iz ne prostekao naslov *Savski pravos: domenos japonsku slavistu srpski fonologiji* te struktura Zbornika nametnuli su se kao krajnje logična. O tome u nastavku.

2. *Sinkronija Zbornika, teme i rezultati istraživanja*

Zbornik sadrži četiri glave – *Jezik, Književnost, Folklor i Egoji* – čiji naslovi ukazuju na širu naučnu oblast i tematsku, odnosno žanrovsku pripadnost radova u njima.

2.1. U prvoj glavi Zbornika sretani su radovi koji se tematski protežu od istorije jezika, preko fonologije pa sve do uporedne sintakse slovenskih jezika. Najpre Kenko Mitani, u dva svoja priloga, donosi rezultate koji idu u pravcu rasvetljavanja principa razvoja glagolskog i nađejnog

систema у словенским језицима те позиционирања енклитика у словенској реченици, док Широ Хатори, Такао Камијами и Јуми Накаџима свој истраживачки фокус усмеравају на акценатски систем српскохрватскога језика – утврђујући слог или мору као основну пронађијеску јединицу, формулишући основна правила за генерисање одговарајућих парадигматских фонемских записа за сваки акценатски тип, те трудећи се да српскохрватски акценатски систем опишу по методологији типичној за јапански језик, при чему су кључни резултати ових фонолошких истраживања смањене основних акценатских парадигми српског језика. Последњи прилог у глави посвећеној језику дело је Мотокија Номаџија који, полазећи од начела теорије граматикализације, настоји да утврди место посесивног перфекта у глаголским системима различитих словенских језика, с посебним освртом на ситуацију у српском.

У потоњим параграфима осврћује се на кључне теме и резултате сваког појединачног рада.

Кенко Митани у раду *Синтаксичке одлике словенских средњовековних законика – пристој компаративној синтакси словенских језика* пореди текстове на различитим јужнословенским дијалектима са текстом на руском језику, разматрајући њихове кључне, или диференцијалне, синтаксичке одлике. Ти текстови су *Ритодолски закон*, 1288, *Душанов законик*, 1349–1354, и *Псковски судни граматик*, 1397–1467. Ауторка се, на основу анализе текстова истогачка насталих у истом периоду, усредсређује на облик предиката као и дистрибуцију речи, при чему јој посебну пажњу привлаче следећа два феномена: (а) начини за изражавање (моралне/друштвене) обавезе (деонтичка модалност), и (б) размештање енклитика у словенској реченици.

Ауторка оправдано полази од претпоставке да се поређењем садржаја блиских текстова на сродним језицима веродостојно могу појаснити формалне језичке промене у њима, као и да се поређењем текстова насталих у кратком временском раздобљу могу лакше уочити и објаснити специфичне разлике настале у тим језицима након издвајања из заједничког словенског језика.

Тако у првом делу рада сазнајемо да је обележје по ком се руски језик супротставља јужнословенским језицима губљење помоћног глагола *бити* у перфекту, који је носио ознаку за време и лице, при чему је лице компензаторно почело да се икадује кроз реч у положају субјекта (именице, заменице). Истовремено, време је апсорбовано у глаголски прелев који је самостално почео да врши функцију прошлог времена.

Други део рада је посвећен реду речи, за који је кључно да се енклитика *би* фонетски спојила са претходним елементом, као у *чио би*, или се променила у партикулу за конјунктив, док је енклитика *ли*, која се појављивала првобитно у позицији W2 (према Вакернагеловом закону) и управљала целом реченицом, почела да се употребљава и на нивоу синтагме.

Све ово је, закључује ауторка, резултат повлачења енклитичког система, те губљења позиције W2. Наиме, словенски језици, који показују снажну повезаност у надежном систему и другде, синтаксички су другачији, те се руски језик, који је без енклитика, разликује од оних словенских језика који функционалне категорије обједињују градећи групе енклитичких облика управо у специфичној позицији W2.

У свом другом раду, *Дубровник и свој средњовековни Балкан: историјске и либерарне чињенице у вези са књижевном Сибом*, Кенко Митани разматра историјску позадину овога догађаја, анализирајући документа с почетка четрнаестог века, у којима трага и за специфичним језичким одликама. Документа која су ауторки послужила као извор историјских и језичких података јесу три повеле: *Повеља Стефана Дурђака Дубровничана* из 1333. године, *Повеља Стефана Копрчановића Дубровничана* и *Повеља Стефана Дурђака Дубровничана* из 1334. године. У сва три документа ауторка посебну пажњу посвећује рефлексима старог јата и наставку за локатив јединице мушког и средњег рода. Ауторка своје налазе доводи у везу са тежињом да се очува књижевна традиција црквенословенског језика, што је типично за документе упућене од српског цара Стефана Душана, и променама кроз које су пролазили штовашки говори у процесу настанка дијалеката. Нарочито је занимљив ауторкин закључак да документи са територије данашње Босне највероватније одражавају локалне језичке одлике, што може бити основ за утаврђивање и неких културолошких разлика међу данашњим народима на Балкану.

Широ Хатори у раду *О провоземима у српскохрватском језику*, излажући доказе за своју „теорију о провоземима“ као базичним фонолошким јединицама, на самом почетку се осврће на студију Јадранке Гвоздановић, при чему истиче да, иако настала на различитим деловима света, ова два истраживања показују изомеквивано велику подударност у ставовима и резултатима. Највећа сличност се осигује у чињеници да оба аутора у границама слога виде базичну фонолошку јединицу – за Ј. Гвоздановић основна провоздијска јединица је слог, док је за Хаторија то мора, односно две море ако је слог дуг, при чему провоздему одређује још и као високу /ʔ/ или високу /s/. Хатори закључује да је слог као основна провоздијска јединица надређен мору, што, према њему, недвосмислено доказује да ранија експериментална истраживања експираторног нагласка висо могла дати очекиване и поуздане резултате. Штавише, укрштањем ових обележја, те још дужине и висине, доказује Хатори, добија се доследан а поједностављен приказ акцентског система за који у косим наградама даје фонолошку транскрипцију.

Тако Кавијама у раду *Српскохрватски акцент – увод у лексикалну фонологију српскохрватских језицима*, полазећи од начела Пола Гарда (Paul Gardé), представља свој покушај смањена типова њеничких деклинација,

при čemu se ograničava na reči koje je Josip Matenšić (1970) odabrao kao reprezentativne za odgovarajuću paradigmatu. Autor za svaku analiziranu reč, tačnije akcentatsku paradigmatu, formuliše osnovni fonološki zapis iz kog se, primenom određenih pravila, izvedu svi ostali članovi paradigme. Pravila za generisanje akcenta u savremenom srpskohrvatskom jeziku dobijena su na osnovu odgovarajuće akcentatske transkripcije stana pre poklacenja akcenta, što omogućuje da se akcentatski zapis značajno pojednostavi. Uvedena pravila, koja se uglavnom zasnivaju na uvođenju fonema bez glasovne vrednosti, koje, na primer, utiču na dužinu akcentovanog sloga, primenjuju se po strogo utarženom redosledu. Kamišama je tako uspeo da na osnovu 6 osnovnih i 5 selektivnih pravila objasni 72 Matenšićeve akcentatske paradigme. Ipak, odstupanja od ponuđenih pravila tiču se, pre svih, vokativa, jer je, priznaje i sam autor, vrlo teško utvrditi opštiiji akcentatski model za ovaj padec.

Koliko su uporedna istraživanja protodijektskih sistema srpskohrvatskog i japanskog jezika značajna i, konačno, plodotvorna, pokazuje i rad Luini Nakašime, *O berfofiji srpskohrvatskih akcentata na osnovu japanskog jezičkog osećanja*, koja je, pod руководством Павла Ниша, primenila nov model prikaza srpskohrvatskog akcenta uzimajući u obzir samo njegov tonsku liniju, a ne i ovu dinamičku, po utoru na model prikaza japanskih akcentata. Ključni rezultat istraživanja, iako se ono zasniva na subjektivnoj percepciji srpskohrvatskog akcenta govornika (tj. autora) kome je japanski materijal jezike, jeste da je visoki ton najčešći i najredovniji korelat akcenta, pri čemu treba napomenuti da je kod reči sa uglavnim akcentom upravo prvi slog после акцента обележен високим тоном. Када је пак реч о дугим акцентима, високим тоном код дугооплаћених акцентата је уочљив на првој мери, док је то код дугоулазног другог мора, чак и слог иза акцента. Иако су резултати више него подијативни, морају се ипак узети са резервом јер аутор није знао која реч носи који акценат у српскохрватском, а посебно што је изворни говорник српскохрватског језика са војвођанског терена.

Немали допринос упоредном проучавању савремених словенских језика даје и Мотоки Новаћи у раду *Посесивни берфониј у српском језику (с опорезом на друге словенске језике)*, у ком ставље у српском језику пореди са оним у другим словенским језицима – у македонском, пољском, кашупском, словеначком итд. Аутор, уз навођење типолошких обележја ове категорије, како граматичких тако и семантичких, утарђује да је реч о слабо граматикализованом формам у српском језику, те да је зато, истиче он, оправданије говорити о синтагматском споју са резултативним значењем и посесивном оријентацијом. Проблем који је у раду само дотакнут тиче се перспективе развоја посесивног перфекта у српском језику, те стана у српским дијалектима, посебно

у овим који се граниче са македонским говорима, што је важно да се истражи, наводи М. Номаћин, како би се објаснило порекло и природа ове категорије у српском језику.

2.2. Друга глава Зборника посвећена је књижевним темама, при чему, уз класичне српске књижевности, Андрића и Киша, посебно место заузима интересовање за српску авангардну књижевност. Тако, док Штего Курихара, у раду *Сјерукићура приповедача и дух приповедача – једна особеност Андрићеве књижевности*, трага за смислом и улогом књижевности испитујући улогу проповедача у Андрићевим приповеткама, док Ајако Оку, у раду под насловом *Изамеђу боестрје и брзог: о Мамсарди Давила Киша*, истиче Кишову намеру да разгради аутентичност пишчеве поетике и лажни идеал књижевног језика. Кајово Јамасаки, с друге стране, у своја два рада, *Српски амбибарди и јапански боестрје и Комјаричкини опис јапанских и српских авангардних часописа*, негује компаративни приступ, те пореди авангардне покрете у Србији и Јапану, трага за мотивима, темама, програмским циљевима, једноставно, сличностима и разликама, како у самим књижевним остварењима тако и у уређивачкој волитизи најутицајнијих часописа друге и треће деценије двадесетог века у обе земље.

У наставку дајемо кратак осврт на садржај поменутих радова.

Штего Курихара у раду *Сјерукићура приповедача и дух приповедача – једна особеност Андрићеве књижевности* анализира групу од укупно пет приповедача у којима стари фра Петар своје лично искуство приповеда младифу, за кога се сматра да је Андрићев алтер-его. Поменутих пет приповедача су *Труј*, *Чаџа*, *У воденици*, *Шала у Салсариним лаву* и *Проклето акстија*. Разлоге Андрићевог занимања за калуђере, сматра Курихара, пре треба тражити у његовом приповедачком инстинкту него у религиозним побудима, тим пре ако се зна да су француски манастири баштавили стара књижевна дела и историјске документе, а да Андрић није био писац који би писао без итесног читања класика и значајке употребе историјских докумената. Међутим, истиче Курихара, Андрић се користио и другом грађом – оном усмено. Јер, најважније је да, сазнајемо у раду, прича траје и да се одржава, те се зато једна прича претаче у другу и све тако редом. А како и не би кад, према Андрићу, „приповедач и његово дело не служе ничему ако на један или други начин не служе човеку и човечанству.“ Управо ово Андрићево програмско начело заступа и фра Петар, истиче Курихара, за кога прича не може директно да пружи пут ка искупљењу, али може да несмеје недаћу и трагедију и да је претвори у комедију којом ће се човек одбранити, каже овај изузетни калуђер.

Ајако Оку у чланку *Изамеђу боестрје и брзог: о Мамсарди Давила Киша* бави се питањем наслова, посебно поднаслова, овог Кишовог дела, те у каквој

je veći sa njegovom sadržajnom. Autorica dokazuje da u *Manсарdu* postoje dva aspekta, aspekt proze i aspekt poezije, koji se zasnivaju na evropskoj književnoj baštini – mitu o Orfeju i *Don Kihotu*. Štavišne, nastavlja Oku, sam Kiša navodi imena i drugih dela koja ga opčinjavaju, ali koja dovode do spoznaje realnosti i, na kraju, otuđenja. Zapravo, glavna tema *Manсарde* je, i za pisca i za glavnog junaka, kako napisati roman. Valda baš zbog toga, nastavlja Oku, što ne uspeva da odvoji svet romanopisaca od sveta pesnika, a kako i ne bi kada u prozi istraživuje suštinu јединка а у песми сам живот. У чланку saznajemo da za Kiša dilema nije samo u izboru između poezije i proze već i u izboru znanja i umetnosti – da li se ono stiče iz knjiga ili kroz lično životno iskustvo. Otuda u *Manсарdi* brojni citati iz dela svetске književnosti, ali ti isti citati, smatra Oku, služe, osim da pokažu pripadnost svetској književnosti, i da se razgradi autentičnost poezika pisca i davihi ideal književnog јединка. Иако је једна од кључних речи која описује *Manсарду* управо неред, или бесмисао, тврди Oku, она јасно одражава Кишов доживљај književnosti.

Kaјoko Јамасаки у студији *Српски авангарди и јапанска поезија* трага за додирним тачкама у развоју српске и јапанске авангардне поезије. Ауторка наглашава да је српска авангардна поезија у првој фази била под претежним утицајем немачког експресионизма, прихватајући елементе дадаизма, француског кубизма и руског конструктивизма, да би се потом усмерила ка француском реализму. Насупрот овоме, наставаља К. Јамасаки, у Јапану су управо даданам и руски и италијански футуризам одиграли кључну улогу у првој фази развоја јапанске авангарде, док се експресионизам није развио у самосталан песнички покрет. Ауторка са посебном пажњом листа манифесте ових покрета – док манифести српских авангардиста дају програмска начела покрета, докле су они јапански агитаторски и третирају ипопаченост и злочин. Разуме се, истиче ауторка, постоје и сличности међу овим програмима, а то је негирање институција и ауторитета, разграђивање традиционалног и конвенционалног književног искуства, потрага за слободом, увођење нових мотива и тема из реалног живота, мешање жанрова, интернационалистичка тежња и сл. Заједничко је и трагање за новом формом, створен је нови ритам, неопходан за слободни стих, разграђује се језик, у песмама се јављају реченице без предикције, често импровиске, а ретко у облику крикова; намерно се игноришу граматичка правила. И у једној и у другој književности, истиче Јамасаки, авангарда је померила песнички дух и форму мешајући различите уметничке медијуме: ликовне уметности, позорнице, кинематографију, музику и архитектуру. Уметници су почели да стварају нову слику којом може да се изрази стварност живота на вишим уметничким нивоима. Сличност међу овим književностима се, saznajemo у раду, огледа и у

napuštaju etnocentričnosti kulture i književnosti, pri čemu u srpskoj avangardi posebno mesto zauzimaju interesovanje za Daleki istok, posebno za kinesku i japansku poeziju, koju, što je posebno istaknuto u radu, M. Pričan-
ski i N. Sekulić inu posmatrali kroz prizmu evropskih poetskih škola i načela.

U svom drugom članku, *Komparativni oči: japanski i srpski avangardni časopisi*, Kažuo Jamasaki daje prikaz paralelnih pojava u avangardnim pokretima u srpskoj i japanskoj književnosti, pri čemu se posebno osvrće na najuočljivije sličnosti i razlike u recepciji evropskih avangardnih pokreta u obema književnostima, posebno u malim časopisima. Dok je temeljno obeležje srpske književnosti, naglašava K. Jamasaki, to da je sastavni deo srpske i hrišćanske kulture, izuzev u periodu turske vladavine, dotle ova japanska postaje deo ovog kulturnog kruga tek u drugoj polovini devetnaestog veka. Autorka za komparativnu i tipološku analizu bira dva japanska i dva srpska avangardna časopisa – *Pravilo i crno* i *Mavo*, s jedne strane, te *Plužine* i *Svedočanstva*, s druge, za koje smatra da su najbolji pokazatelji složenog i slojevitog kulturnog i književnog života kod ova dva naroda. Autorka razmatra u njima proklamovane programe, načine uređivanja časopisa, objavljivanja književna dela, uključujući i prevodnu književnost. Tako saznajemo da su česti motivi u stvaralaštvu japanske avangarde, podestignuti nihilističkom estetikom i dehumanizacijom savremenog društva, slike raspadanja urbanog čoveka, njegove otuđenosti, slike sevea ili hrane koje su vezane za goli život, misaoni kaos, nemiri vremena i naselje. Baš su zato, dodaje K. Jamasaki, najpogodnije reči koje oslikavaju to vreme upravo *živor, država, srce, krv, žrebče, dužina, obrivanje*. Jezik je savremen, a ritam brzi. Međutim, uloga ovih japanskih časopisa nije bilo samo poručivanje sveta u svetu već i težnja ka kosmopolitizmu, solidarnosti sa umetnicima sveta i multidisciplinarnosti, što je naročito tipično za *Mavo*, dodaje Kažuo Jamasaki. I u srpskim časopisima je, nastavlja autorka, primetna težnja ka oslobađanju od prošlosti i književnog nasleđa, te kritički odnos prema vlastima i celom društvu, premda se u njima ne govori o kontinuitetu. U srpskim časopisima su, primećuje autorka, česte teme putovanja i doživljaja tuđine, što nije tipično za ove japanske, kao i težnja za upoznavanjem drugih kultura, pa se zato često objavljuju prevodi sa francuskog i engleskog. Ipak, negiranje etnocentriteta je dominantna tema i u srpskim časopisima, pri čemu je Afrika daleki predio koji budi velika interesovanja. *Svedočanstva*, ističe K. Jamasaki, donose zaokret u srpskoj književnosti, a to ka nadrealističkoj poeziji. U ovom časopisu se, navodi autorka, proklamuje proučavanje pojava koje se ne mogu razumom otkrivati, a to su podsest, san, priviđanje, ludilo, ljubav, emocije, zatim

interesovanje za fiziološku i mentalnu abnormalnost. Iako i *Siedemann* proglašuju interesovanje za egzotične krajeve, Daleki istok ostaje nvan svega, zaključuje K. Jamasaki.

2.3. U trećoj glavi ovoga zbornika, posvećenoj folkloru i narodnoj književnosti, nalaze se tri priloga vredna pažnje, koje potpisuje isti autor – Štiteo Kurizhara. Interesovanje Št. Kurizhara, koje ilustruju ova tri rada, kreće se u rasponu od najstarijih južачkih epskih pesama, prevashodno srpskih i ruskih, pa sve do balada, u kojima, rukovodeći se komparativnim pristupom, traži za univerzalnim temama, književnim, mitским и историјским мотивима, postupcima građenja lika glavnog južaka и неходништима њихове до данас неугaслe песничке лепоте и складa. Ипак, у потоним параграфима веома нешто опширније о сваком раду понавасоб.

Први прилог у овој глави носи наслов *Српска народна писма Ласманлићара*, који Шт. Куризхара отпочиње, позивајући се на Гетеове дневничке записе, описом првог Вуковог сузрет са овим знаменитим немачком писцем. Овакав почетак није случајан. Шт. Куризхара нарочито истиче да је Гете Вуку изузетно био наклоњен и да га је подстицао на књижевни и реформаторски рад. Није, међутим, само Гете заслужан за Вуков рад и, коначно, успех. Куризхара истиче улогу Ј. Кошцара, који је у правом смислу те речи од Вука начинио научника, затим Ј. Грима, који је у својом приказима, и неким самосталним преводима, пробудио интересовање Европе за српски језик и српску књижевност, а коначно и историчара Ринкеа, који је, захваљујући Вуку, догађања у Србији и на Балкану довео у општеисторијске оквире. Нису ових познатих имена Куризхара додаје и име Терезе Албертине Луизе фон Јакоб, или скраћено Талфј, којој је припала дужност, можда боље част, да преведе Вукове *Српске народне писме* на немачки језик. Њен превод је објављен 1825. године, захваљујући коме су српске епске песме, закључује Куризхара, доживеле огромну популарност. Ипак, једна песма за Куризхару заслужује посебну пажњу, а то она која је и самог Гетеа очарала – *Ласманлићара*. Иако је песнички израз ове баладе једноставан и несавршен, ова плеши невом нанивом лепотом, наглашава Куризхара. О њеној популарности говори чињеница да је више пута преведена на немачки, енглески, француски, руски и друге језике, што не треба да чуди, истиче Куризхара, јер је у време романтизма песма о несрећној Српкињи, послушној пред судбином, својом елегичном лепотом могла лако да стекне бројне поштоваоце.

У свом другом чланку, *Мод у изражавању словенских народних епских песама*, Штито Куризхара, руководећи компаративним приступом, разматра процес обликовања херојске личности Краљевина Марка у јужнословенским епским песмама, која, сасвим очекивано, није у складу са историјским чињеницама о овом јунаку.

Аутор пореди „српског“ Марка са оним „бугарским“ и утврђује бројне сличности, али и разлике међу њима. Кључна разлика је, примећује Курихара, што у бугарским песмама нема помена о Марковом положају турског ватала, што је у српским епским песмама чест мотив. С друге стране, српски је Марко сачувао нека племићка обележја, док је у бугарским песмама он прави народни јунак. Марков пут од племића до народног представника и борба против турске власти Курихара описује на примерима неколико песама – *Краљевит Марко и браћу му Андријану*, *Краљевит Марко и Муса Касимџа*, *Марко Краљевит и Мина од Косијуре* и *Сирит Марко Краљевит*. Осим тога, аутор врло уверљиво мотиве јужнословенских епских песама повезује са руским бајанцима, нар. са бајанком *Иља Муромец* и *Слепуј разбојник* и *Иља Муромец* и *Светибор*, при чему посебно истиче смислу фантастичне и релативно историјске епике.

III. Курихара, своједи резултате свога истраживања, наводи да је темелна одлика усмене епике књижевности уметничка универзализација историјске реалности. Због тога у њима, сматра он, не треба тражити за веродостојношћу, оне одражавају идеале, уметнички обликоване и усклађене са народним тежњама. Ипак, посебно важан слој у грађењу лика јунака јесу мотиви из словенске митологије, што се може пратити на ширим словенским просторима, закључује Курихара.

У свом трећем прилогу у овом зборнику, *Ослободитеља од змајева и змајевити јунаци – књижевничко истраживање руских и јужнословенских народних јуначких епских песама*, III. Курихара пореди руске бајанце и јуначке песме Јужних Словена, у којима се у јединствени облик повезују песничка машта о прошлим догађајима, митски елементи и стварне чињенице. Курихара наглашава да се за успех истраживања неопходно морају осветлити и основне историјске чињенице, ширење и мењање заједничких епских тематских структура, као и трагови словенске митологије. Аутор полази од става да је централна фантастично-историјска тема, на којој се заснива сродност источних и јужних словенских епских песама, управо тема „ослободитеља од змајева“, за коју се сматра да настаје у периоду пре формирања нација. Због тога се Курихара и определио да упоређује и историјски истражи најстарији ниво народних јуначких епских песама Источних и Јужних Словена које за тему имају борбу против змајева. У првом поглављу, аутор се бави руском бајанком *Добрања и змај*, са освртом на друге словенске епске песме. Објашњавање мотива у песми Курихара тражи у историјском чињеницама. У другом поглављу, аутор, бавећи се двома српским јуначким епским песмама, *Царица Милица и змај од Јасијрејца* и *Стево се у змају брђиворца*, разматра особености змаја у јужнословенској епској песми и прароду јунака – ослободитеља од змаја као змајевог детета. Интересовање за змајевитог

јунака Курасара правда чинишћом да се змијевити јунаци могу пратити до тотемистичког периода Јужних Словена. Зато у трећем поглављу, на основу фолклорних и етнографских података, аутор реконструира словенски народни концепт змија и повезује га са веровањем у змију чуваркућу, те источним и јужним словенским јуначким епским песмама о изабављачима од змија приступа кроз историјску трансформацију змија од митског симбола старих Словена па све до народног и државног непријатеља.

2.4. У четвртој глави Зборника, под насловом *Есаја*, сабрана су три крата прилога – најпре хроника, затим текст са три илустрациона приказа и, коначно, поговор.

При текст у овој глави потписује Казуо Такава, који даје ретроспективни преглед успостављања и развијања дипломатских, политичких и културних веза између Јапана и Југославије. У другом тексту, у форми три кратка приказа, које у овом зборнику читамо у обједињеном облику, Мицујоши Нумано представља Кишове романи, *Риве јаде*, *Енциклопедију архивних и Личних*, јапанској јавности у једном од најутледнијих јапанских листова, што сведочи о, иако помало закаснелом, интересовану јапанске публике за југословенске и српске писце. Иако делује субјективно, посебно место у овој глави заузима текст Харошија Јамасакита, у којем се Негошева преводилац, уз добар увид у друштвено-политичке околности у Црној Гори на почетку 19. века, осврће на дело *Горско вијенце* у српској књижевности, те на свој преводилачки рад.

Казуо Такава, у чланку *Културне везе Јапана и Југославије*, даје сажет приказ културних веза између Јапана и Југославије. Заправо, у самом чланку је дата претежно хронологија дипломатских и политичких односа између Србије, касније Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, те Југославије, с једне стране, и Јапана, с друге. Аутор наводи да први помени Србије и Црне Горе сежу до пред сам крај 19. века. Ипак, прекретница у културним, политичким и економским односима између Јапана и Југославије наступила тек после Другог светског рата, тачније 1952. године, при чему аутор посебно истиче улогу и заслуге Кеиџија Накамура. Тих година је нарочито економска сарадња била у успону. Када је реч о култури, сачињемо у тексту, за југословенску књижевност се сазнавало посредно, преко превода са других језика, али је зато југословенска кинематографија била далеко присутнија, посебно филмови са ратном тематиком.

Мицујоши Нумано у свом тексту *Приказ трију романа Данила Киша преведених на јапански језик* даје сабране приказе сва три романа Данила Киша, који су написани за један врло утицајан и високо тиражиран лист у Јапану – *Машиниџи шинбун* (тј. "Дневне новине"). Овако обједињени, ови прикази дају веродостојан увид у рецепцију Кишовог дела у Јапану, али и представљају

основ za проучавање јапанско-српских културних веза. Наводећи да преводи Кишових романа стичу са немалом захвалношћу у Јапан, Мицујоши Нумано обавештава читаоца да је Киш писац посебног талента који је са сваки својим делом мењао стил и начин писања, што одабрани прикази потврђују.

Док је одлика *Раног Јава*, истине Нумано, одстранивање културне стварности и „директи стил“ у детињство, у чему и jeste лепота овога дела, дотле је *Епископскадаја зрелих* мала књига иза које стоји велика стварност препуна озбиљних историјских чињеница, као што су судбина Језреја у Источној Европи, уваге пред нацистичким и совјетским тоталитаризмом. *Пључање*, е друге страве, пушта читаоце да лутају у мучном и комерцијално-кафејанском свету, па је зато највеће задовољство у читању овога лавиринт-романа, сматра Нумано, управо нестварност тумачења мотива и призора, где кључ за њихово разумевање лежи у чињеници да је цео текст романа реконструкција целог једног света на основу овогача писма. Аутор закључује да посебно снажан утисак на читаоца оставља спознаја да бесмислена смрт добија неки смисао, а да он лежи у могућности да се сама смрт победи.

Да се интерес јапанске културне јавности није ограничавао само на савремену српску књижевност, доказује и текст Хирошија Јамасакија, *Узлећ у космос (уз превод на јапански Његошево Луце микрокосма)*. Јамасаки истиче да су „Бриге владаркине и муке владарева, за колико Његоша физички изнурале и ометале му стваралачке активности, постале неенцирним извором поезије, тиме што су усмериле његово песничко замишљање ка трагичној и јуначкој историји Црногораца и омогућале му да сагледа зло притајено у дубини човекове душе.“ Тако су седам јалових година биле припрема за плодне четари. Јамасаки без оклевања назива *Горски вијенац* величанственим спевом, делом без премца у српској књижевности, док за *Луце микрокосма* додаје да, због чистоте форме и садржаја, дубине изражених мисли, добија још на већем значају, те да има и књижевних критичара који је и више цене од *Горског вијенца*. Јамасаки дели мишљење Ј. Деретића по којем су две теме обележиле Његошево дело – космичка судбина човека и историјска судбина Црне Горе, при чему и једна и друга код Његоша ивиру из истог извора, из једне мисли, коју је Ајдарић назвао „досовска мисао“.

У самом тексту, међутим, добили смо драгоцене информације о преводилачким мукама, слатким и горким, али и о неким дилемама и сумњама самих преводилаца. Једна од кључних теза преводилаца jeste да се извор Његошевог мистичног мора тражити у немачком романтизму, са којим се упознао преко С. Милутиновића, за коју наводе да се тек треба истражити, што нама пак илуструје настојање преводилаца да се до краја расветле околности у којима је Његош стварао. Ипак, овом приликом биљемо желели да истакнемо готово херојски подухват преводилаца, а он се тиче одређења да јесте

превода буде старојапавски из времена када је сам Негош живео и стварао. Овај податак више него било шта друго сведочи о несебичној преданости и потпуној посвећености преводилаца. А да је за успешан превод потребно, или барем пожељно, обратити се на извор, доказује и Јамасавијев одговор Тамаки, своме пријатељу и преводнику, који гласи: „Када смо преводили *Горски вијомац*, терао си ме на Ловћен, као на неходниште снега, сада хоћеш да ме одведеш у космос!“

Структура Зборника и у њему одабрани радови, настојали смо барем, илуструју кључне развојне фазе јапанске славистике, посебно њене сербо-кroatистике и србистике, доминантна истраживачка поља, као и (у неком тренутку) најновије развојне тенденције у лингвистици уопште. Тематска и теоријска разноврсност, поузданост и вредност остварених научних резултата, као и ширина личних интересовања – задивљују. Зато се искрено надамо да ће објављивање овога зборника не само учврстити јапанско–српске везе, научне, културне и, зашто да не, савновске, већ да ће и ‘домаћу’ србистику обогатити – не само по избору тема и упорности да се оне обраде већ и по различитим теоријским и методолошким приступима и другачијим, можда и објективнијим погледима, што и једној и другој лингвистичкој традицији може само да служи на част.

Милош Новаковић и Милош Аланковић